

Slovenska matica
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa
Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
Posavski muzej Brežice

1515 **Levkup** 2015

LEVKUP! SIMPOZIJ OB PETSTOLETNICI »SLOVENSKEGA« KMEČKEGA UPORA LETA 1515

Posavski muzej Brežice, 9. in 10. november 2015

POVZETKI

Ponedeljek, 9. november 2015

9.00 Pozdravi organizatorjev simpozija

9.15

Sašo Jerše (Univerza v Ljubljani):

ET TU LABORA! ET ORA! Kmet v posvečenem redu sveta in onkraj njega – Uvodna razmišljanja o stanu kmetov v času predmoderne in predmodernem uporništvu

»Slovenski« kmečki upor 1515 – upor, predmoderni konteksti in recepcije. Prvi del

moderatorica: Dragica Čeč (Univerza na Primorskem)

9.45–11.30

Boris Hajdinjak (Prva gimnazija Maribor): 7

»Kmetje nimajo niti vzroka niti pravice do upora«. Kmečki upor 1515 in Posavje

Mojca Horvat (Pokrajinski arhiv Maribor): 9

Dve perspektivi kmečkega uporništva – Pritožbe kmetov iz Slovenskih Konjic ter štajerskih deželnih stanov deželnemu knezu in cesarju Maksimilijanu I. leta 1515

Vanja Kočevar (ZRC SAZU): 11

Slovenski kmečki upor in »prvi dunajski kongres« leta 1515

Diskusija

11.30–12.00 Odmor

12.00–13.30

Matevž Košir (Arhiv RS): 12

Freisinški škof Filip med cesarsko in deželno politiko, beneško vojno in kmečkim uporom

Lidija Slana: 13
Jurij Egkh in kmečki upor 1515

Diskusija

13.30–14.30 Kosilo

»Slovenski« kmečki upor 1515 – upor, predmoderni konteksti in recepcije. Drugi del

moderator: Matevž Košir (Arhiv RS)

14.30–16.30

Aleksander Panjek (Univerza na Primorskem): 14
Vprašanje povezanosti med »krvavim pustom« v Furlaniji 1511 in slovenskim kmečkim uporom 1515

Neva Makuc (ZRC SAZU): 15
Upor v Furlaniji 1511 v luči sočasne historiografije

Andrej Hozjan (Univerza v Mariboru): 17
Panonsko-vzhodnoalpski prostor v ognjih kmečkih uporov – Dózsín upor 1514 na Ogrskem in »slovenski« kmečki upor 1515

Diskusija z odmorom

»Prevodi« predmodernega kmečkega uporništva. Moderne in sodobne predstave in predstavitve. Prvi del

moderator: Matevž Košir (Arhiv RS)

16.30–19.30

Milena Mileva Blažič (Univerza v Ljubljani): 18
Motiv kmečkih uporov v »Pravljici o maku« Cirila Kosmača

Damijana Fortunat Černilogar (Tolminski muzej): 20
Puntarsko leto v Tolminu ob 300. obletnici velikega tolminskega punta

Vesna Jerbič Perko (Pokrajinski muzej Kočevje): 22
500 let kočevskega puntarstva 2015

Damir Žerič (Pokrajinski muzej Celje): 24
»Kri bo tekla za svobodo zlato«. Razstava Pokrajinskega muzeja Celje ob 500-letnici Slovenskega kmečkega upora

Alenka Črnelič Krošelj (Posavski muzej Brežice):	26
<i>Le vkup 1515–2015 – Medinstitucionalni projekt</i>	
Vlasta Dejak (Posavski muzej Brežice):	28
<i>Zgodovinska zbirka kmečki upori in reformacija</i>	
<i>Diskusija</i>	

19.30 Večerja

Torek, 10. november 2015

»Slovenski« kmečki upor 1515 – upor, predmoderni konteksti in recepcije. Tretji del

moderatorica: Neva Makuc (ZRC SAZU)

9.00–11.00

Igor Grdina (ZRC SAZU):	30
<i>Trk imaginarijev na primeru kmečkih uporov</i>	

Dragica Čeč (Univerza na Primorskem):	31
<i>Značilnosti upiranja v času zgodnjega novega veka</i>	

Jonatan Vinkler (Univerza na Primorskem):

»Kateri ie tei gosposčini zubper, ta isti ie tei Božy naredbi inu ordningi zuper« – Trubarjevi pogledi na posvetno oblast v teoriji in praksi

Diskusija

11.00–11.30 Odmor

11.30–13.30

Ines Vodopivec (Zveza bibliotekarskih društev Slovenije):	32
<i>Upodobitve kmetov v tiskanem knjižnem gradivu 16. stoletja – Poskus ovrednotenja pomena na primerih iz slovenskih knjižnic</i>	

Polona Vidmar (Univerza v Mariboru):	34
<i>Zmaga Sigmunda Dietrichsteina v dvorcu Jelšigrad</i>	

Jože Hudales (Univerza v Ljubljani):	36
<i>Sledovi upora v ljudskih izročilih o gradovih</i>	

Diskusija

13.30–14.30 Kosilo

»Prevodi« predmodernega kmečkega uporništva. Moderne in sodobne predstave in predstavitve. Drugi del

moderator: Marko Štuhec (Univerza v Ljubljani)

14.30–15.30

Bojan Godeša (Inštitut za novejšo zgodovino): 37
Kmečki pundi in partizansko gibanje

Vera Kržišnik-Bukić (Inštitut za narodnostna vprašanja): 39
Kmečko uporništvo – Usoda kmetstva v različnih obdobjih in Cazinska buna 1950

Diskusija

15.30–16.00 Odmor

16.00–18.00

Lev Centrih (Inštitut za delavske študije): 41
Veliki kmečki upor 1515 v zgodovini modernih protisistemskih gibanj

Jernej Kosi (Univerza v Ljubljani): 42
Položaj, vloga in pomen kmečkih uporov v slovenskih učbenikih za zgodovino

Primož Krašovec (Univerza v Ljubljani): 43
Tehnike upora in oblasti – Spremembe v značaju oblasti, načinih upora in uporniški subjektivaciji

Sklepna diskusija

18.00 Aperitiv

»SLOVENSKI« KMEČKI UPOR 1515

Upor, predmoderni konteksti in recepcije

Prvi del

Boris Hajdinjak (Prva gimnazija Maribor)

»Kmetje nimajo niti vzroka niti pravice do upora.« Kmečki upor 1515 in Posavje

Eno izmed glavnih prizorišč največjega kmečkega upora v zgodovini slovenskega prostora leta 1515 je območje, za katerega danes uporabljamo ime Posavje. Gre za ozemlje ob spodnjem toku reke Save v Sloveniji, ki pa je v času upora pripadala dvema deželama, in sicer Štajerski in Kranjski. Vzroki za upor leta 1515 so bili različni in nekatere je možno predstaviti tudi z izbranimi primeri iz Posavja. Mednje sodi tudi delovanje zloglasnega Jurija (II.) della Torre oziroma Thurn, ki je v Posavju imel tri gospostva: Bizeljsko, Krško in Svibno. Njegova smrt leta 1512 – in ne 1515, kot se je do zdaj navajalo – ni bila povod za izbruh upora. Kljub temu pa Thurnova smrt dokazuje, kako napete so bile razmere že pred uporom. Med nemirna območja pred izbruhom upora sodi tudi Posavje. Najkasneje sredi junija 1514 so se začela na območju Posavja kmečka zborovanja in kmalu zatem so se kmetje gospostva Brežice pritožili cesarju Maksimiljanu I. Posestnik gospostva Brežice Hans III. Rajhenburški, sicer največji zemljiški posestnik v Posavju, pa je na drugi strani cesarskim komisarjem odgovoril z nasprotnimi obtožbami o nasilnih dejanjih in kolektivni neposlušnosti kmetov ter jih zabelil besedami: »Kmetje nimajo niti vzroka niti pravice za pritožbe.« Komisija je glede večine pritožb zavrnila zahteve kmetov in s tem gotovo ni umirila razmere v Posavju.

Upor je marca in aprila leta 1515 najprej zajel Kranjsko. Kakšna je bila vloga kranjskega dela Posavja v tej t. i. pogajalski fazi upora ni znano. Upor je sredi maja zasedbo prvih gradov, Težke vode in Mehovega

pri Novem mestu, prešel v novo, zdaj že oboroženo fazo. Cesar je v tej fazi še nasprotoval obračunu z uporniki in zato so se pogajanja nadaljevala. V tej fazi so uporniki v Posavju zasedli gradove Rekštajn, Boštanj in Kostanjevica na Kranjskem ter Planina, Podsreda, Kunšperk, Bizeljsko, Pilštanj in Podčetrtek na Štajerskem. Šele potem, ko je cesar 11. junija z grožnjo smrtne kazni prepovedal uporniško gibanje, se je spopad zaostрил. Prav v tej fazi je 17. junija 1515 okoli 9000 posavskih upornikov zasedlo grad Brežice, pri tem ubilo zloglasnega Marka iz Klisa, imenovanega tudi Pes Marko, in doseglo največjo uporniško zmago. Poveljnik vojske deželnih stanov Štajerske, Kranjske in Koroške Jurij V. Herbersteinski je porazil kmete pri Celju 8. julija v največji bitki upora. Po bitki je njegova vojska dva tedna obračunavala s kmeti tega dela Štajerske in med temi so bili gotovo tudi štajerski Posavci, saj je Herbersteinova vojska okoli 22. julija prečkala Savo pri Rajhenburgu. Sledil je obračun s kranjskimi Posavci, ki pa je bil verjetno krajši, saj je bil Herberstein že pred 25. julijem v Šentrupertu na Dolenjskem. Tako se je upor leta 1515 v Posavju končal. Načini kaznovanja upornih kmetov so bili različni, poleg neposrednega kaznovanja ob zatrtju upora je bila uvedena še trajno kaznovanje z puntarskim denaričem. Tudi kaznovanje upornikov je možno predstaviti s konkretnimi primeri iz Posavja.

Mojca Horvat (Pokrajinski arhiv Maribor)

Dve perspektivi kmečkega uporništva – Pritožbe kmetov iz Slovenskih Konjic ter štajerskih deželnih stanov deželnemu knezu in cesarju Maksimilijanu I. leta 1515

Konec maja 1515 so se v Slovenskih Konjicah zbrali uporniki »od Kranjske do Ptuja« in sestavili nekakšen kmečki puntarski »parlament« s tristo predstavniki. Ko so jih obiskali odposlanci štajerskega deželnega glavarja Siegmunda Dietrichsteina, so jim predali svoje pritožbe v trinajstih točkah: (1.) proti izrednim davkom, za katere so menili, da si jih pretežni del zadržijo graščaki, namesto da bi denar predali cesarju; (2.) proti neodmerjeni tlaki; (3.) proti pobiranju umrščine; (4.) proti temu, da se tatovi in čarovnice na sodišču lahko odkupijo le s plačilom globe; (5.) proti povečanju žitnih in gorninskih mer, proti povišanju gorskega denariča in proti terjatvi vina namesto mošta; (6.) proti vpeljavi novih mitnin; (7.) proti novim kaznim; (8.) proti neugodni menjavi starega denarja za novega; (9.) proti povišanju pašnine; (10.) proti ukinitvi kmečkih ribolovnih pravic; (11.) proti ukinitvi kmečkih pravic do lesa in gozdne paše; (12.) proti zavrnitvi zahtev po pravni odločitvi pri dolgovi; (13.) proti grožnji, da jih bodo po razpustitvi kmečke zveze zemljiška gospodstva kazensko preganjala.

Kmetje so se izrecno uprli zemljiškim gospodom, cesarju pa so vseskozi ostali zvesti, vanj so celo polagali upanje glede uspeha uporniškega gibanja. Ob oddaji trinajstih prošenj štajerskim odposlancem so se dogovorili, da bo kmečka zveza mirovala in ne bo izvajala nobenega nasilja, dokler ne bo cesar ali štajerski deželni glavar dal novih navodil. Vrnili bodo zaseženo premoženje in razveljavili z uporom izsiljene obljube gospodov, mest in trgov. V zameno bodo odposlanci njihove pritožbe predložili cesarju oziroma štajerskemu deželnemu glavarju in se potrudili, da se bodo ugodno rešile. Vendar pa se dogovora ni držala ne ena ne druga stran. Kmetje so še dalje napadali gradove, upor pa se je s Kranjske in Štajerske razširil še na Koroško. Cesar je ob tem spoznal,

da so razmere že tako zaostrene, da ne more več izrabljati kmečkega upora za omajanje oblasti deželnih stanov in povečanje svoje oblasti v deželah. Pozval je kmete, da svojo zvezo razpustijo, sicer bo proti njim poslal vojsko. Skoraj ves julij so bili v Mariboru zbrani štajerski deželni stanovi, da bi skupaj na cesarja naslovili prošnjo po vojaški pomoči proti upornim kmetom, saj so se bali, da je štajerska deželna vojska, ki je štela 900 mož in je bila okrepljena s 400 možmi s Koroške in 1000 možmi cesarjeve vojske iz Beljaka, prešibka za soočenje s kmeti. Cesar naj je zato, so menili štajerski deželni stanovi, prispeval še nekaj sto ogrskih huzarjev. Prošnja vsebuje tudi pogajalske predloge glede plačila za vzdrževanje vojakov in nekaj slikovitih opisov nasilja, ki so ga izvajali »hudobni« kmetje. Štajerski deželni stanovi pa tedaj niso vedeli, da je v tem času vojska pod vodstvom Jurija Herbersteina upor že zadušila. Cesar je medtem tudi že pozval Herbersteina, naj ne miruje, dokler popolnoma ne razžene upornih kmetov, kazni upornikom pa naj določi deželni zbor.

Vanja Kočevar (ZRC SAZU)

Slovenski kmečki upor in »prvi dunajski kongres« leta 1515

Leto 1515 sta v habsburških dednih deželah pomembno zaznamovala dva dogodka, in sicer »slovenski« kmečki upor in »prvi dunajski kongres«. Namen prispevka je na podlagi arhivskega in objavljenega gradiva kranjskih deželnih stanov ter *Slave Vojvodine Kranjske* predstaviti medsebojno sovpadanje in povezanost obeh dogodkov.

Ko je slovenski etnični prostor zajel kmečki upor, je cesar Maksimilijan I. pričakoval obisk dveh kronanih glav, poljskega kralja Sigismunda I. in ogrsko-češkega kralja Vladislava II. Ob njunem prihodu na Dunaj so bili kmetje sicer že izgubili odločilno bitko, vendar pa upor še ni bil popolnoma zatrt. Ko so na Dunaju 22. julija slavili »dvojno poroko« med Habsburžani in Jagietlonci, ki je Avstrijski hiši odprla vrata v Podonavje, so Herbersteinove čete prečkale Savo pri Brestanici in začele z brutalno »pacifikacijo« Kranjske. Že Bogo Grafenauer je opozoril na dejstvo, da je cesar Maksimilijan zaradi izbruha »slovenskega« kmečkega upora predčasno zapustil Augsburg in se vrnil na Dunaj, naš prispevek pa poskuša predstaviti pogajalsko taktiko, ki jo je uporabil v razpravi s kranjskimi stanovi med uporom in po njem.

Poleg tega prispevek obravnava odmev dunajskega srečanja treh monarhov na Kranjskem. V dokumentih kranjskih deželnih stanov je kmečki upor razumljivo popolnoma zasenčil dunajske dogodke, vendar pa je kranjsko publiko s habsburško-jagietlonsko dvojno poroko s podrobnim opisom kasneje seznanila *Slava Vojvodine Kranjske*. Avtor slikovite predstavitve, ki je sestavni del biografije cesarja Maksimilijana I., je bržkone Valvasorjev soavtor Erasmus Francisci, ki je svoj opis osnoval na podlagi treh avtorjev, in sicer Johanna Jakoba Fuggerja, Johannesa Spießheimera (Johannes Cospinianus) in Miklósa Istvánffyja (Nicolaus Isthuanfius).

Doc. dr. Matevž Košir (Arhiv Republike Slovenije)

Freisinški škof Filip med cesarsko in deželno politiko, beneško vojno in kmečkim uporom

Filip je prevzel freisinško škofijo leta 1499 in s tem tudi škofjeloško gospostvo in gospostvo Klevevž na Dolenjskem. Klevevž je leta 1510 prepustil Juriju grofu Thurnu. Škof Filip se je kmalu uveljavil v takratni cesarski politiki. V nasledstveni vojni za Landshut (1504–1506) je bil posrednik med pfalško in münchensko linijo Wittelsbachov in prispeval k oblikovanju skupne vlade. Uspelo mu je tudi omejevati vmešavanje bavarskih vojvod v politiko Freisinga. Posebej se zanimal tudi za svoje škofjeloško gospostvo, posebno še od leta 1508 dalje, ko je izbruhnila prva habsburško-beneška vojna, pa tudi po potresu leta 1511. Dolgotrajna beneška vojna je med drugim vplivala tudi na izbruh kmečkega upora, saj se je davek podložnikov med vojno vse bolj dvigoval, obenem so kmetje vse bolj izgubljali priložnosti za trgovanje zaradi zapore trgovanja proti morju oziroma proti italijanskemu prostoru.

Upor je zajel tudi loško gospostvo. Aprila 1515 je škof Filip na Bavarskem sprejel odposlance loških podložnikov, ki so mu posredovali svoje pritožbe. Še pomembnejšo vlogo pri poskusu pomiritve upora pa je odigral škof Filip potem, ko ga je cesar imenoval za vodjo cesarske komisije, ki naj bi posredovala ob uporu. Konec maja 1515 je cesarska komisija prišla v Ljubljano. Komisija naj bi preučila kmečke pritožbe in pomirila sprte strani. Ko so koroški stanovi začeli zbirati vojsko, je cesar poslal Filipa s cesarsko komisijo v Velikovec. Stanovi nad komisijo niso bili navdušeni. Dogodki so kljub prizadevanju komisije šli svojo pot. Ko je najemniška vojska brezobzirno zatrla upor, se je Filip kot predsednik komisije odločno pritožil nad nasiljem vojske. Po zadužitvi upora je komisija začela raziskovati tudi nepravilnosti zemljiških gospodov. S tem je cesar izvajal pritisk na deželne stanove, ki so temu močno nasprotovali, saj so to razumeli kot cesarski poseg v svoje pravice. Filip pa se je obenem zavzel pri cesarju za milejše kaznovanje podložnikov. Konec oktobra oziroma v začetku novembra 1515 je cesar razrešil Filipovo komisijo in imenoval novo, na čelu katere je bil štajerski deželni glavar Sigmund Dietrichstein.

Lidija Slana

Jurij Egkh in kmečki upor 1515

Jurij Egkh (1462–1537) je bil po očetovi strani potomec podjetnih vitezov s precej neznatnega dvora Brdo na Gorenjskem, po materini strani pa potomec starodavne rodbine Vogrskih (Hungerspachov) z Goriškega. Po zaslugi strica Simona Vogrskega, ki je bil zakladnik in svetovalec Maksimilijana I., je prišel v dvorno službo in deloval na področju financ (pfennigmeister). Kmalu je postal tudi cesarski svetovalec, v letu 1498 kranjski deželni vicedom in v času beneških vojn v letu 1508 goriški glavar.

Jurij Egkh je sicer znan predvsem kot graditelj Brda, prvega renesančnega dvorca na Kranjskem, njegova morebitna vloga pri vzrokih za slovenski kmečki upor pa doslej še ni bila raziskana. Bil je eden prvih kapitalistov na Kranjskem. V trgovskih, rudarskih in drugih podjetjih si je nabral znatno premoženje, tako da je lahko posojal velike vsote deželnemu knezu, ki se mu je oddolžil z zastavo dohodkov različnih deželnoknežjih uradov, s čimer je poplačal obresti od danih posojil. V tedanjem slogu imetnikov zastavljenih oziroma v zakup oddanih posestev je tudi Jurij Egkh poviševal dajatve in obnovil obveznost tlake podložnim kmetom, ki v obdobju gospostva Celjskih grofov in tudi večino let vladanja cesarja Friderika III. niso imeli pretiranih obremenitev. V ta namen je bila izvršena časovna primerjava obveznosti kmetov v ustreznih urbarjih. V zastavljenih deželnoknežjih uradih Naklo in Primskovo si ni pomišljal niti preseljevanja vdov z otroki v slabše okolje in ni bil naklonjen prevedbi zakupnih kmetij v kupne, kar je izkoriščal za dodatne obremenitve podložnikov.

Pohlep Jurija Egkha je bil javno znan. Ko se je kot kranjski deželni vicedom lotil še goljufanja deželnoknežjih mest, ki so bila pod njegovo finančno upravo, so kranjski deželni stanovi v aprilu 1514 dosegli njegov odpoklic. To je bilo v času, ko se je kmečki upor že pripravljal in z veliko verjetnostjo lahko trdimo, da je bil tudi Jurij Egkh med pomembnimi akterji za razplamtitev uporniškega vrenja.

»SLOVENSKI« KMEČKI UPOR 1515

Upor, predmoderni konteksti in recepcije

Drugi del

Prof. dr. Aleksander Panjek (Univerza na Primorskem)

Vprašanje povezanosti med »krvavim pustom« v Furlaniji 1511 in slovenskim kmečkim uporom 1515

Prispevek primerjalno obravnava dva velika upora, ki sta si časovno in geografsko zelo blizu, a sta potekala v različnih državnih okvirih. Gre za upor v Furlaniji leta 1511 in upor na Slovenskem leta 1515. Predmet primerjave so vzgibi in dinamike obeh uporov, pri čemer se izpostavljajo tako podobnosti kot razlike. V tem kontekstu je posebej predstavljena tolminska stvarnost v letih 1507–1515 kot presečišče obeh gibanj. Tolminska je namreč prav v teh letih prešla izpod Beneške republike v sklop habsburških dednih dežel.

Dr. Neva Makuc (ZRC SAZU)

Upor v Furlaniji 1511 v luči sočasne historiografije

Prispevek obravnava upor, ki je pretresel Furlanijo februarja in marca leta 1511. Kompleksne družbene razmere so se odražale tudi na področju sočasne historiografske produkcije. Mnogi sodobniki so pred številnimi izjemnimi dogodki in razmerami, ki so jim bili priče – ne le upor, ampak tudi prva habsburško-beneška vojna, potresni sunki, širjenje kuge itd. –, začutili potrebo po ohranjanju spomina nanje. V tovrstnih spisih se prepletata poučna in propagandna konotacija.

Pri preučevanju historiografskega gradiva se sledi pristopu, ki ga je v študij humanistične historiografije vpeljal Gary Ianziti. Le-ta obravnava historiografijo v okviru sočasnih družbenih sprememb in konfliktov, torej kot kompleksen fenomen, katerega pomen ne gre zreducirati na vprašanje kritičnih metod in objektivnosti. Vse od dela Leonardija Brunija (1369–1444) je historiografijo v obdobju humanizma zaznamovala izrazita propagandna usmeritev. Politična propaganda se ni izražala le pri zgodovinskih delih znanih italijanskih humanistov, ampak se je na Apeninskem polotoku 16. stoletja politično argumentiranje in oblikovanje historičnega spomina razširilo na mestne ulice in trge, kot dokazujejo npr. pamfleti-letaki, razširjeni v Milanu po francoski okupaciji leta 1499, pa tudi v primeru Furlanije v podeželske gradove od političnega odločanja odrinjenega furlanskega fevdalnega plemstva, natančneje v njihove pogosto le družini in somišljenikom dostopne historiografske spise.

Načini obravnavanja upora s strani sočasnih avtorjev so bili tesno povezani s sočasno družbeno stvarnostjo, natančneje s konkretnimi družbenimi oziroma političnimi težnjami avtorjev. Izstopalo je sovraštvo med strumieri in zamberlani, katerih delitev so sodobniki vzporejali z delitvijo na gibeline in gvelfe. Večina obravnavanih avtorjev je pripadala strumierovski frakciji, ki se je stilizirala v vlogo žrtve dogodkov leta 1511. Spisi, ki so jih sestavili sodobniki obravnavanega upora, so prav tako prepredeni s političnimi pogledi in cilji avtorjev, in v prvi vrsti težijo k

diskreditaciji vodje strumierov Antonia Savorgnana (1457–1512), ki so ga krivili za izbruh upora. Omenjene vsebine so bile okrepljene še z osebnimi zamerami, mnoge avtorje ali njihove rodbine je upor namreč neposredno prizadel. Pomenljivi so opisi grozodejstev, ki so bila storjena med uporom, ter krvnih maščevanj, ki so sledila upor. Omenjeni val maščevanj se je zaključil šele leta 1568 z vsaj formalno pomiritvijo sprtih strani. Drugačno podobo upora pa podajajo zamberlanski avtorji, ki so skušali umiriti strasti.

Doc. dr. Andrej Hozjan (Univerza v Mariboru)

Panonsko-vzhodnoalpski prostor v ognjih kmečkih uporov – Dózsín upor 1514 na Ogrskem in »slovenski« kmečki upor 1515

Prispevek bo skušal v najosnovnejših potezah opredeliti dosedanja temeljna spoznanja madžarskega zgodovinopisja o množičnem ljudskem uporu na prostorih kraljevine Ogrske v letu 1514. Hkrati bo ponudil pregled dosedanjega védenja o tem dogodku v slovenski historiografiji. Slednjič bo predstavil tisto, kar je v slednji doslej umanjalo, in sicer morebitne paralele med obema, in slednjič odzive »slovenskega« upora na Ogrskem.

Ogrsko pa tudi nekatera druga zgodovinopisja so se z dogodki leta 1514 na Ogrskem pričela ukvarjati že med trajanjem samega upora. V slovenski literaturi je poudarjeno zabeležen le njegov izjemni finale, tj. kruta javna usmrtitev vodje upornikov. »Upor Jurija Dózse« (Dózsa György parasztháború/felkelés) je brez primere najobsežnejše ljudsko gibanje v zgodovini ogrskega prostora vse do pričetka osvobodilne vojne zoper habsburški absolutizem pod vodstvom kneza Jurija Rákóczija v začetku 18. stoletja. Že od Korvinove smrti vedno znova opazno izpričani magnatski samovolji, vsesplošnemu izžemanju podložnih ljudi in njihovim sicer slabim vsakdanjim življenjskim razmeram, v veliki meri nedelujočim »državnim« institucijam in vse hujšemu osmanskemu pritisku so se v prvem desetletju 16. stoletja pridružile razdiralne silnice upada tranzitne trgovine z ogrskim govedom zavoljo beneško-habsburške vojne in zaprtja zahodne meje cesarstva. Vse to je končno neposredno »spravil v gibanje« še papežev poziv na križarsko vojno proti Osmanom. Primerjav s sočasnim stanjem na Slovenskem torej ne manjka.

Začuda skoraj povsem neopaženo pa je ostalo dogajanje na Slovenskem naslednje leto v tedanjih ogrskim zapisih oziroma virih. Zato bo toliko dragocenejša informacija o le dveh ali treh res konkretnih navezavah obeh prostorov in dogajanj v teh letih. Prikazan bo slednjič še odmev Dózsine vstaje na severuzahodnem delu Hrvaške.

»PREVODI« PREDMODERNEGA KMEČKEGA UPORNIŠTVA

Moderne in sodobne predstave in predstavitve

Prvi del

Prof. dr. Milena Mileva Blažič (Univerza v Ljubljani)

Motiv kmečkih uporov v »Pravljici o maku« Cirila Kosmača

Sodobni klasik Ciril Kosmač (1910–1980) je v slovenski (mladinski) književnosti znan kot avtor za odrasle in mlade bralce, za katere je tudi prevedel pravljice Oscarja Wilde. Izrazit primer poetičnega socialnega realizma je Kosmačeva avtorska oziroma sodobna pravljica z naslovom »Pravljica o maku«. Besedilo pripoveduje o srednjeveških kmečkih uporih, vendar na poetični ravni in v jeziku inovativnih simbolov. Pravljico bi lahko tudi definirali kot etiloško, ker tudi razlaga nastanek maka iz srednjeveškega biča z jermen. Steblo maka je ročaj biča, poganjki so jermeni, popki so svinčena zrna. Pravljica je retrospektivna in hkrati okvirna pripoved mornarja Andreja skupini otrok. Osrednji literarni lik v vloženi pravljici je grajski sin, ki posnema odrasle in generira nasilje po načelu »višji tepe nižjega, močnejši šibkejšega, starejši mlajšega«. Antijunak je graščakov sin, ki deduje lastnino in nasilne navade in iz mladega postane velik graščak, ki pooseblja fevdalno moč. Kasneje dobi funkcionalno poimenovanje graščak Bičnjak. Junaka predstavlja ječarjev sin, pošten, pravičen in reven. Kasneje postane tudi pesnik, »ki se je rodil iz ljudskega gorja, le redko iz ljudskega veselja«. Do težke preizkušnje oziroma konflikta med njima kot predstavnikoma fevdalcev in kmetov pride, ko graščak zahteva pesem, ki povečuje moč in nasilje, pesem o bičih, čemur pa se revni kmet in pesnik upre. V prvi fazi tudi pobegne z namenom, da bi se izognil nasilju. Vendar ga valpoti po naročilu graščaka Bičjaka dohitijo in želijo bičati. Sklepna Kosmačeva metafora je, da biči

spominjajo na sedem krvavečih makovih cvetov v zemlji, ki so pravljичno odleteli iz valpetove roke, padli v zemljo, tam ostali in se spremenili v krvarordeče cvetove. Na koncu so vsi iz graščakovih in valpetovih rok poleteli nad glavami tlačanom in se zasadili v njivo. Zaključna misel mornarja Andreja o vlogi otroka, tlačana, pesnika oziroma umetnika, ki se upira biričem, graščakom, valpetom, tj. nasilju, je relevantna za kmečke upore leta 1515 pa tudi za dananšnji čas.

Mag. Damjana Fortunat Černilogar (Tolminski muzej)

Puntarsko leto v Tolminu ob 300. obletnici velikega tolminskega punta

Boljali manj intenzivno kmečko uporništvo je bilo na Tolminskem prisotno že ob koncu 15. ter v 16. in 17. stoletju. Zato so bili Tolminci pogosto označeni kot »k puntanju nagnjeni«. Prispevek se bo uvodoma dotaknil kmečkega upora zoper zemljiškega gospoda Mihaela Neuhauserja (1511–1523), ki so se mu kmetje v tolminskem gospostvu uprli že konec leta 1513 ali v začetku leta 1514. Sklenili so kmečko zvezo ter zahtevali staro pravdo. To se je zgodilo dve leti po silovitem potresu na območju Čedad, Humina in Idrije, v katerem je bil močno poškodovan tudi grad v Tolminu, ki je bil zato potreben prenove. Tolminski kmetje s pritožbami niso uspeli, morali so plačati globo, in ko je že kazalo, da se bo tolminska kmečka zveza razpustila, je v začetku leta 1515 na Kranjskem prišlo do kmečkega upora, ki se je hitro razširil. Kranjski puntarji so k skupnemu uporu pozivali tudi Tolmince. Ti so se sprva sodelovanja branili, saj so imeli sami že dovolj težav z zemljiškim gospodom in z Benečani (dolgotrajna habsburško-beneška vojna 1508–1516), nato pa so se uklonili grožnjam kranjskih puntarjev in sklicali sestanek tolminske dvanajstjè v Volčah. Voditeljem tolminske kmečke zveze so cesarski komisarji ob koncu upora 1515 naložili denarno kazen. Globo za upor pa so morali plačati tudi vsi tolminski kmetje, ki so se upora udeležili. Kljub temu, da je upor doživel tragičen epilog s požigom devetdesetih vasi, pobitimi kmeti pri Celju ter denarnimi kaznimi, so se tolminski kmetje ponovno množično uprli leta 1713, tokrat zoper cesarja zaradi uvedbe novih davkov. K uporu jim je uspelo pritegniti tudi kmete na Goriškem in Krasu ter ga razširiti vse do morja. Čeprav upor ni terjal veliko človeških življenj, se je prav tako zaključil tragično, predvsem za Tolmince: sto petdeset so jih v Gorici zaprli, enajst voditeljev so aprila 1714 usmrtili. Četudi kmetje s svojimi zahtevami niso uspeli, so nakazali smer za prihajajoče spremembe. Seme primorskega kmečkega uporništva je obrodilo sad v obdobju fašizma z delovanjem tajne organizacije TIGR. Ponos na uporne

prednike pa je v času 2. svetovne vojne botroval tudi poimenovanju Gradnikove brigade po puntarskem voditelju Ivanu Gradniku iz Ročinja. Kmečki upor iz leta 1713 je v tolminski zavesti živ še danes. Nenazadnje se to odraža v občinskem grbu, pa tudi raznih poimenovanjih, kot npr. *Jazz Punt Big Band* za glasbeni sestav ali pa *Dom puntarjev* na Kneži. Jubilejni 300-letnici tolminskega kmečkega upora sta zato Občina Tolmin in Tolminski muzej namenila veliko pozornosti. Avtorica bo v prispevku izpostavila odmevnejše dogodke, s katerimi so se tolminski organizatorji s ponosom spomnili na prednike, ki so se za svoje pravice in v želji za boljši jutri množično uprli in za to krvavo plačali. Gre namreč za del preteklosti, ki je pomembno vplival na življenje Tolmincev.

Vesna Jerbič Perko (Pokrajinski muzej Kočevje)

500 let kočevskega puntarstva 2015

Kočevje oziroma Kočevska sta v svoji zgodovini večkrat odigrala zelo pomembno vlogo. Če izpostavimo le nekatere dogodke, ne moremo mimo leta 1515 in slovenskega kmečkega upora, med drugo svetovno vojno zasedanja zbora odposlancev leta 1943 ter vloge med osamosvojitveno vojno leta 1991.

Občina Kočevje je letošnje tematsko leto poimenovala 500 let kočevskega puntarstva 2015. V Pokrajinskem muzeju Kočevje smo skupaj z Muzejskim društvom Kočevje med prvimi dogodki pripravili Puntarski teden ob poti na Fridrihštajn, katerega oskrbnik je bil Jurij Thurn. Njegova smrt je bila ena od isker, ki je povzročila požar in širjenje upora po ozemlju, velikem okoli 25.000 km². 23. aprila 2015 smo v muzeju odprli razstavo Leukhup, leukhup woga gmaina, 500 let slovenskega kmečkega upora 1515, za katero smo besedila prispevali Mihael Petrovič, Vesna Jerbič Perko in Ivan Kordiš, ki je predstavil levji delež vsebine.

Hkrati smo izdali tudi 56-stranski katalog, ki nas preko uvoda ter predstavitev slovenskega ozemlja v 16. stoletju seznanja z vzroki za upor in samo »potjo« v upor. Kuga, vojna, lakota in smrt so povzročale politično, gospodarsko in demografsko krizo. Razmere so bile še težje zaradi turških vpadov, potresa leta 1511, različnih nalezljivih bolezni, slabih letin in hudih zim. Prodiranje denarnega gospodarstva, inflacija in rast meščanstva so zaostrovali odnose med vsemi tremi razredi. Vse naštetje je podložnike pripeljalo na rob preživetja. Kmetje so svojo jezo izražali s kmečkimi upori vse od 14. stoletja dalje, sprva so bili ti dogodki bolj lokalnega pomena. Slovenski kmečki upor 1515 je izbruhnil zaradi zahtev kmetov po višini in načinu dajatev, zapisanih v urbarjih (stari pravdi). Upor se je kot požar s Kranjske razširil na Štajersko in Koroško, ob vrhuncu pa še na Tolminsko, le na Goriškem so pritožbe kmetov reševali po mirni poti. Tako kot drugi kmečki upori, je bil tudi ta krvavo zaduščen. V katalogu in na razstavi je podrobneje predstavljena rodbina Thurn s svojim članom Jurijem Thurnom. Prav tako je predstavljena t.i. pesem

z ozadjem. Poleti 1515 je namreč nastal letak z najstarejšim znanim tiskanim slovenskim zapisom. Nemška pesem Ein neues Lied von den krainnerischen Bauren (Nova pesem o kranjskih kmetih) poroča o dogodkih, povezanih z uporom.

Predstavljena sta dva »kočevska« zgodovinska romana, Rebellion in der Gottschee (Upor na Kočevskem), katerega avtor je Karl Rom, ter roman Jožeta Pahorja Matija Gorjan. Oba romana se navezujeta na začetek in nadaljnje dogodke kmečkega upora 1515. Za lažjo predstavo o življenju v času upora so predstavljena tudi oblačila in prehrana.

Pokrajinski muzej Kočevje aktivno sodeluje tudi pri usklajevanju dogodkov ob obletnici v občini Kočevje. V letu 2015 se tako vrstijo številni dogodki, ki ne le da obeležujejo 500-letnico upora, temveč tudi spodbujajo k razmišljanju o uporništvu danes, ki pa nima (nujno) negativnega predznaka. Med njimi so različna predavanja, priprava in izvedba gledališke predstave za odrasle, literarni natečaj, puntarski dan s kovanjem puntarskega denarja in ostalimi spremljevalnimi dejavnostmi, lutkovna predstava za otroke V deželi Kačariji, RTM Kočevska (Rad te 'mam Kočevska), ki intenzivno nagovarja osnovnošolske učitelje in otroke, okrogla miza na temo uporništvu, koncert uporniških pesmi, itd. Zavedati se moramo, da je uporništvu v pozitivnem smislu zelo dobrodošlo tudi danes, prisotno pa je na različnih področjih. Avtorica bo v prispevku predstavila odmevnejše dogodke, ki so bili posvečeni temi uporništvu v tematskem letu in 500 letnici kmečkega upora.

mag. Damir Žerič (Pokrajinski muzej Celje)

»Kri bo tekla za svobodo zlato«

Razstava Pokrajinskega muzeja Celje ob 500-letnici Slovenskega kmečkega upora

V Pokrajinskem muzeju Celje smo 4. junija 2015 odprli razstavo z naslovom »Kri bo tekla za svobodo zlato«, s katero obeležujemo 500-letnico Slovenskega kmečkega upora, velikega uporniškega gibanja. Razstava je vsebinsko razdeljena na devet panojev. Tekstualno je zajeto celotno dogajanje v času upora. Osvetljene so družbeno-politične razmere in gospodarske spremembe v času poznega srednjega veka, ki so kmeta stiskale v preživetveni minimum ter ga naposled prisilile, da se je v brezizhodnem položaju odločil za oborožen upor. Predstavljena so žarišča upora, izbruh in razširitev uporniškega gibanja na Kranjskem. Nekoliko večje pozornosti je deležno dogajanje na Štajerskem, z opisom konjiškega zborovanja, brežiške tragedije ter razširitve upora na Koroško in Zgornjo Štajersko. Predstavljena je kmečka vojaška organizacija, orožje in vojaška taktika, razčlenjeno pa je tudi dogajanje ob koncu upora, konsolidacija plemiške vojske in odločilne bitke, ki so privedle do zadušitve uporniškega gibanja ter posledice, v obliki telesnih kazni in naloženih davkov.

Razstavljeni predmeti (orožje, keramično in stekleno namizno posodje, deli konjeniške opreme, orodje, zakladna najdba novcev cesarja Maksimiljana I., reprodukcije listin iz Arhiva Republike Slovenije itd.) so povezani izključno s Celjem oziroma s celjsko regijo. Osrednja pozornost je namenjena pesmi vojaških najemnikov, ki je bila v obliki letaka natisnjena takoj po odločilni bitki pri Celju leta 1515. Na letaku so prvič natisnjene slovenske besede. Enega izmed dveh znanih izvodov hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Predstavljeno je tudi rodovno deblo plemiške rodbine Herberstein, na katerem je upodobljen najstarejši znani motiv bitke pri Celju.

Del razstave je posvečen tudi Antonu Aškercu, domačinu iz bližnjih Rimskih Toplic, ki se je vse svoje življenje boril svobodo, priznanje in

blagostanje svojega naroda ter s pesmijo opozarjal na socialne krivice in stisko malega človeka. Naslov razstave je namreč verz iz Aškerčeve pesmi »Znamenja na nebu«. Pesem je prva v vencu epskih balad, ki so bile pod naslovom *Stara pravda* prvič objavljene v *Ljubljanskem zvonu* leta 1888.

Razstava bo predvidoma odprta do marca leta 2016. V muzeju smo se v kontekstu razstave odločili, da bomo v spomin na dogodke izpred pol tisočletja počastili tudi s postavitvijo spominske plošče na nekdanjem mestnem obzidju.

Alenka Černelič Krošelj (Posavski muzej Brežice)

Le vkup 1515–2015 – Medinstitucionalni projekt

Le redko imamo možnost obeležiti tako pomembne obletnice, ki zaokrožujejo pol tisočletja življenja našega območja. Tako smo se številne ustanove in posamezniki na podlagi zavedanja pomena naporov naših prednikov združili v vseslovenski medinstitucionalni projekt, v katerem smo z različnimi pogledi in aktivnostmi obeležili 500 let velikega dogodka. Program, ki ga koordinira Posavski muzej Brežice, je nastal in se izvaja v tesnem sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije, Gimnazijo Brežice, Kozjanskim parkom Podsreda, Kulturnim domom Krško, enotama Mestni muzej Krško in Grad Rajhenburg, Narodnim muzejem Slovenije, Oddelkom za etnologijo in kulturno antropologijo in Oddelkom za zgodovino Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani, Osnovno šolo Brežice, Pokrajinskim muzejem Celje, Pokrajinskim muzejem Kočevje, Slovensko Matico, Zgodovinskim arhivom Celje in ZRC SAZU – Zgodovinskim inštitutom Milka Kosa, Zavodom za šolstvo RS ter z drugimi strokovnjaki, med katerimi je še posebej treba omeniti zgodovinarja Borisa Hajdinjaka, profesorja na Prvi Gimnaziji Maribor, ki je bil med pobudniki in spodbujevalci projekta.

Ravno s povezovanjem in skupnimi napori se je začelo burno 16. stoletje, ki ga poleg boja za staro pravdo zaznamujejo veliki dosežki Primoža Trubarja in Jurija Dalmatina ter različni dogodki, ki so postavili temelj naroda, jezika in naše istovetnosti. Obletnica se tako z zgodovinskimi dejstvi kot s konceptom, ki je pripravljen in se izvaja skozi program projekta, vključuje tudi v sodobnost. V kontekstu dogodkov zadnjih let v Sloveniji, ki so povezani tudi s še vedno enim izmed ključnih družbenih vprašanj, namreč koliko je ljudstvo subjekt, koliko pa objekt politike, je ta obletnica gotovo odmevna, predvsem pa pomembna. Zaradi prvih natisnjenih slovenskih besed (... *leukhup, leukhup, leukhup, leukhup woga gmaina* oziroma *le vkup, le vkup, le vkup, le vkup uboga gmajna* ...) je kmečki upor leta 1515 tudi eden od najpomembnejših dogodkov naše zgodovine, čeprav je morda manj znan. Skupaj smo zasnovali več

vej programa, v katerem se prepletajo znanstveni, strokovni, pedagoški in andrargoški programi, katerih cilj je predstaviti samo zgodovino in oblikovati ter izvajati raznovrstne povezovalne aktivnosti na različnih krajih Slovenije z raznovrstnimi programi.

Po prvih dogovorih so se predstavniki vseh ustanov srečali 19. novembra 2014 in zasnovali projekt poimenovan Le vkup 1515—2015. Za vodenje in koordiniranje projekta je bil pooblaščen Posavski muzej Brežice, saj so tudi Brežice bile eno izmed najpomembnejših žarišč upora. Poleg tega je to edini muzej s stalno zbirko o kmečkih uporih 16. stoletja, pri čemer je upor 1515 predstavljen le v manjšem delu.

V imenu vseh je Posavski muzej Brežice zaprosil za častno pokroviteljstvo predsednika Boruta Pahorja, ki je to pokroviteljstvo tudi sprejel. Tako so vsi dogodki in vse aktivnosti tudi v znamenju tega pokroviteljstva, ki je del promocije in prepoznavnosti projekta ter njegovega nacionalnega pomena.

Finančno je projekt podprlo Ministrstvo za kulturo, za posamezne dele pa so finančne vire zagotovile občine ustanoviteljice ustanov, sponzorji ter lastna sredstva sodelujočih.

Prispevek je kratek vpogled v številne izvedene aktivnosti, ki so zaznamovale leto 2015, med katerimi se jih nekaj nadaljuje in ohranja tudi v naslednja leta.

Vlasta Dejak (Posavski muzej Brežice)

Zgodovinska zbirka kmečki upori in reformacija

Zgodovinska zbirka prikazuje eno najvažnejših poglavij v preteklosti Posavja – slovenski kmečki upor leta 1515, hrvaško-slovenski kmečki upor leta 1573 in reformacijo. V dveh obokanih grajskih prostorih, ki so najstarejši ostanki grajske arhitekture iz 16. stoletja, je prikazan junaški boj naših kmečkih prednikov za samostojno politično, gospodarsko in kulturno življenje ali, kakor so oni to imenovali, boj za »*staro pravdo*«.

V prvem razstavnem prostoru pogled najprej pritegneta dve barvni stenski poslikavi, ki jih je naslikal slikar in grafik Franjo Stiplovšek. Prva prikazuje potek hrvaško-slovenskega kmečkega upora leta 1573, druga pa grbe slovenskih mest, med njimi sta tudi grba Brežic in Kostanjevice na Krki. Nad freskama je napis v gotski pisavi "*Le vkup, le vkup, le vkup, le vkup uboga gmajna.*" Gre za uporniško geslo slovenskega kmečkega upora. To so prve slovenske tiskane besede, ki so bile natisnjene na letaku iz leta 1515 v nemški pesmi, ki govori o bitki proti kmetom pri Celju. Vzidana kopija nagrobne plošče prikazuje hrvaškega plemiča Franja Tahija. S svojim nečloveškim početjem je leta 1573 pognal kmete susedgrajske in stubiške gospoščine v upor, ki se je potem razširil še na slovensko stran in bil po dveh tednih nesrečno končan.

Na panoju v okenski niši je simbolično prikazana reformacija ali protestantizem, katere cilj je bil prenova rimskokatoliške cerkve. Pri nas je bila reformacija versko in kulturno gibanje. Za razvoj slovenskega naroda je bila zelo pomembna, saj nam je dala slovensko književnost, slovenski knjižni jezik in prve kulturne ustanove. V vitrini je na ogled faksimile Dalmatinove Biblije iz leta 1968. Izvirni izvod Biblije, ki jo je prevedel Jurij Dalmatin, hrani tudi naš muzej.

V drugem razstavnem prostoru sta na panojih s fotografijo in besedo prikazana slovenski kmečki upor leta 1515 in hrvaško-slovenski kmečki upor leta 1573. V uporuh leta 1515 so kmetje oplenili vrsto gradov in požgali srednjeveški grad Brežice in mesto. Upor je bil zadušen, kmetje pa so trpeli še naprej in bili nezadovoljni. Šestdeset let kasneje so se

kmetje na obeh bregovih Sotle ponovno uprli. Fotografije gradov in njihove razvaline so priče naših kmečkih uporov. Številne listine iz gradov sredi uporniškega ozemlja, zapisniki zasliševanj uporniških kmetov, pisma kranjskih in štajerskih deželnih stanov, nadvojvode Karla, cesarja Maksimilijana nam v izvirni besedi prikažejo težko življenje kmetov, ki so nosili vsa bremena premaganca in občutili maščevanje zmagovalcev. Zbirka je obogatena s srednjeveškim orožjem plemičev in kmetov, kopijo viteškega oklepa iz 16. stoletja in kipoma kmečke žene in Matije Gubca, katerega avtor je kipar Lojze Dolinar. Razstavljeni so tudi kovanci tega obdobja in literatura o kmečkih uporih.

Predstavitve zbirke bo izvedena v zbirki sami kot zaključek prvega dne simpozija.

»SLOVENSKI« KMEČKI UPOR 1515

Upor, predmoderni konteksti in recepcije

Tretji del

Prof. ddr. Igor Grdina (ZRC SAZU)

Trk imaginarijev na primeru kmečkih uporov

Kmečki upori srednjega in zgodnjega novega veka tako v svojem dogajanju kakor v virih, ki govore o njih, izkazujejo trk imaginarijev. Toda težava je v tem, da so tudi pričevanja upornikov samih, ki so se ohranila v zapisih nasprotne strani, večinoma »prevod« kmečkega oziroma podložniškega imaginarija v predstave njihovih nasprotnikov o njem. To še posebej velja za pogosto navajane vire o zaslišanjih po uporih leta 1573.

Od tovrstne »prevedenosti« nemara najočitnejše odstopa zapis kmečkih zahtev v Slovenskih Konjicah leta 1515, ki je sicer urejen v skladu z običaji za tovrstne zapise, težko pa bi mu bilo očitati »prevajanje« iz kmečkega imaginarija. Že za tipološko podoben dokument iz nemške kmečke vojne, za memmingenskih Dvanajst členov iz leta 1525, ni mogoče predvidevati podobne pristnosti, na kar je vplivala reformacijska doba, ki je poskrbela za to, da so se v definiranju zahtev Švabske zveze vpletli tudi drugi, ne le kmetje. Na to opozarja tudi tiskanje dokumenta.

Značilno se zdi, da je imelo zgodovinopisje velike težave s konjiškimi zahtevami, saj jih je velikokrat obravnavalo z apriorističnih stališč, ki jih poraja modelno mišljenje. Od tod izhajajo tudi nehistoricistične ocene o prevelikem vodstvu upornikov na Štajerskem leta 1515, ki bi bile točne samo pod predpostavko, da je bil cilj oblikovalcev kmečke zveze od vsega začetka oboroženi upor. To pa seveda ni dokazljivo, saj kmečki upori niso bili revolucije, kajti njihov program je bil usmerjen k vzpostavitvi nekdanjega stanja, ne pa k ustvaritvi novega. Indici o tem, da je od vsega začetka cilj oblikovanja kmečke zveze oboroženi upor, obstajajo za tisto leto na Koroškem in v zgornjesavski dolini. Trku imaginarijev iz dobe uporov se tako pridružuje še trk historicističnih imaginarijev.

Doc. dr. Dragica Čeč (Univerza na Primorskem)

Značilnosti upiranja v času zgodnjega novega veka

V letih 2013 in 2015 se je po štiridesetih letih izredno povečalo zanimanje javnosti in humanističnih znanosti za dva velika upora, upor leta 1515 in 1713. Tudi upor leta 1713 je zajel celotno deželo Goriško in se s posameznimi ekscesi razširil čez njene meje na Kranjsko. Prav zato bo naše ukvarjanje z uporom leta 1515 začeto z njegovo pravno definicijo, kar pa je do določene mere nujno povezano s političnimi dogodki in mentalitetnim svetom 16. stoletja.

Ob dogodkih leta 1515 se namreč pojavlja vprašanje, katere oblike kolektivnega protesta so bile dojete kot upor. Na to vprašanje bo odgovorjeno z analizo treh sklopov okoliščin. Najprej se bomo posvetili splošnim političnim, gospodarskim in kulturnim okoliščinam, ki so zaznamovale vsakdan prebivalcev na začetku 16. stoletja. Nadaljevalo se bo s pravno definicijo upora in najbolj prepoznavnimi zločinskimi praksami povezanimi z zločinom upora, ki so podobne skozi celoten zgodnji novi vek, a se razkrijejo šele skozi preučevanje posameznih uporov. Prav zato je primerjava virov prvega in zadnjega upora na slovenskem ozemlju toliko bolj izpovedna. Slednjič si bomo zastavili vprašanje, v kolikšni meri in na kakšne načine je vladar na začetku 16. stoletja uveljavljal privilegij izključnega odločanja o načinu preiskave upora in kaznih za upornike. Že 16. stoletje je namreč postavilo osnovne značilnosti njegove izključne pravice, ki je leta 1713 več kot očitna, četudi je cesar Karel VI. kot deželni knez tudi leta 1713 še vedno posebej prepovedal lokalnim oblastem kakršnokoli preiskavo upora. V predavanju se bomo posvetili tudi analizi družbenih funkcij kaznovanja in učinkov generalne prevencije pred zločini ter njihove najbolj očitne spremembe v politiki kaznovanja upornikov v času zgodnjega novega veka.

Dr. Ines Vodopivec (Zveza bibliotekarskih društev Slovenije)

Upodobitve kmetov v tiskanem knjižnem gradivu 16. stoletja – Poskus ovrednotenja pomena na primerih iz slovenskih knjižnic

Tiskana knjižna dekoracija in ilustracija 16. stoletja, ki jo lahko občudujemo v gradivu knjižnic na Slovenskem, vsebuje poleg renesančne mitološke, sakralne in druge motivike mnogokrat tudi žanrske prizore, med katerimi lahko mestoma zasledimo reprezentanco kmečkega prebivalstva. Najrazličnejše upodobitve kmetov v tiskanem gradivu nastopajo kot samostojni okrasni motivi največkrat v knjižni dekoraciji, medtem ko jih je v ilustracijah manj. Najpogosteje zapolnjujejo osrednji del okrasnih trakov ali inicialnih polj. Čeprav je upodobitev kmetov in kmečkih opravil v množici tiskanih knjižnih okrasnih prvin dokaj malo, sta vprašnji pojavnosti in izvora kmečke ikonografske motivike v renesančni knjižni umetnosti 16. stoletja vsekakor vredna razmisleka.

Pojav čistega žanra je bil namreč v evropski renesančni umetnosti nov. Tako se je npr. likovni motiv poklona pastirjev kot žanr-scena (fr. *genre*), ki dopolnjuje tudi nekatere tiskane ilustracije, razvil šele od 16. stoletja dalje. Razvoj žanra je bil sicer po različnih evropskih deželah različen. Najizraziteje je bil prisoten v umetniških delih severne renesanse, medtem ko je bil v italijanskih delih vse do druge polovice 16. stoletja le redkost, kar se je odražalo tudi v tiskanem knjiženem gradivu.

V tiskani obliki je mogoče prve žanrske motive kmetov zaslediti v knjižnih delih, ki so izšla v Baslu. Med najznamenitejšimi je gotovo *Ladja norceve* (*Daß Narrenschiff ad Narragoniam*) Sebastiana Branta, ki je prvič izšla leta 1494, zato morda ni naključje, da je največ tiskov z žanrskimi podobami kmetov tudi v kasnejših desetletjih 16. stoletja nastalo ravno tam; v gradivu NUK-a je od dvajsetih pa vse do šestdesetih let 16. stoletja kmečka motivika najpogostejša v baselskih tiskih. V tridesetih letih 16. stoletja se kmečka motivika pojavi v francoskih (Lyon, Pariz) in v petdesetih in šestdesetih letih 16. stoletja v nekaterih flamskih (Antwerpen) in nemških tiskih (Frankfurt), kjer se sporadično pojavlja še

vse do konca stoletja (Köln, Tübingen). V italijanskih tiskih 16. stoletja, ki jih hrani NUK, upodobitev kmetov večinoma ni.

Večina kmečke motivike v tiskanem knjižnem gradivu NUK-a predstavlja realistične upodobitve podeželanov ter preproste motive iz vsakdanjega življenja. Prizori niso porogljivi. Njihov ikonografski izvor bi morda lahko iskali v rokopisni tradiciji upodabljanja dvanajsternih mesecev in z njimi povezanih kmečkih opravil (februar – ribolov; september – trgatev ipd.). Vzporedno pa je mogoče zaslediti tudi upodobitve iz karnevalskih praznovanj in *stultitiae laus* (ples kmetov, veseljačenja na kmečkih veselicah), vezane na burkaška in opolzka besedila, ki v knjižno dekoracijo in ilustracijo vnašajo žanrsko upodabljanje satirične deformiranosti in karikaturne pregrešnosti ter kmečko burkave norosti. Literarni izvor sta zagotovo nudili vsaj dve deli. Eno primarnih del, ki je v osnovi gradilo na srednjeveški tradiciji, je leta 1532 izdan tisk François Rabelaisa *Gargantua in Pantagruel (La vie de Gargantua et de Pantagruel)*. Že pred tem, leta 1511, pa je bila v Strasbourgu natisnjena *Hvalnica norosti (Moriae encomium ali Lob der Torheit)* Erazma Rotterdamskega.

Ob tem je potrebno poudariti, da likovna dela z upodobitvami preprostega ljudstva niso bila namenjena ljudstvu samemu. Tako kot okrasje v knjigah ni bilo namenjeno vsem, le tistim, ki so knjigo lahko kupili in jo nato brali ali občudovali.

Izr. prof. dr. Polona Vidmar (Univerza v Mariboru)

Zmaga Sigmunda Dietrichsteina v dvorcu Jelšingrad

Bojni prizor na oboku reprezentančne avle na stopnišču dvorca Jelšingrad je v 19. stoletju pritegnil pozornost številnih piscev. Kratka notica Gabriela Seidla iz leta 1838, da slika upodablja prizore iz slovenskih kmečkih uporov, bi verjetno ostala neopažena, če prizor ne bi inspiriral Antona Aškerca, ki je v Šmarju služboval med letoma 1883 in 1889. Interpretacija se je sprva tradirala po ustnem izročilu lastnikov gradu. Tako je Rudolf Oskar baron Goedel-Lannoy Josipu Vošnjaku leta 1871 poročal, da so na sliki prizori iz kmečkega upora v 17. stoletju. 1878 je Josef Andreas Janisch zapisal, da so na stropu prizori iz slovenskega kmečkega upora leta 1516. Na podlagi česa je sliko tako natančno identificiral, ni dokumentirano, navedba pa je spodbudila Antona Aškerca, da je objavil kratek opis slike v *Ljubljanskem zvonu*. Menil je, da je nastala v 16. stoletju, da kmetje nosijo »národní kroj: širok klobuk in čudno pisano suktnjo«, v poveljniku pa je prepoznal Žigo Dietrichsteina, »ki je bil slovenske vstaše pobil pri Brežicah«. Tudi za prizore v medaljonih okrog osrednje upodobitve je bil prepričan, da spadajo »v cikel stare pravde«. Z Aškerčevim pesniškim ciklusom *Stara pravda* se je motiv trdno zasedel v slovenski literarni zgodovini. Bogo Grafenauer je prizor obravnaval v prispevkih o kmečkih uporih, opozoril na napačno identifikacijo in ga na podlagi kompozicije, naslikanih krajinskih detajlov in noše upodobljenecv interpretiral kot spomin na boje proti Turkom.

Pričujoči prispevek je poskus vnovične interpretacije naslikanega prizora. Sliko postavlja v kontekst naročnika in njegove družine, kolikor je le-tega mogoče rekonstruirati na podlagi pisnih virov in ohranjenih umetniških del. Štukatura in poslikava reprezentančne avle v dvorcu Jelšingrad sta nastali po naročilu Karla Josefa grofa Gaisrucka (1675–1739), ki je posest podedoval po očetovi smrti leta 1692. Obnovitvena dela so bila verjetno končana 1729, to je leto, ki ga sporoča kronogram nad vhodom v grajsko kapelo, ki jo je posvetil svojemu imenskemu zavetniku, sv. Karlu. Kakor številni predniki in predniki njegove soproge Kristine Johane grofice

Auersperg se je lahko tudi Karl Josef pohvalil z uspešno vojaško kariero. Na sliki v reprezentančni avli bi lahko slavil svoje ali rodbinske uspehe v bitkah proti Osmanom, bolj verjetno pa je, da je poslikavo naročil v spomin na mlajšega brata, ki je umrl v bitki s kruci pri Radgoni leta 1704. V prispevku bodo obravnavani viri, s katerimi lahko podpremo novo identifikacijo naslikanega prizora, ki je v okviru baročnega stropnega slikarstva na Slovenskem nenavaden in edinstven.

Jože Hudales (Univerza v Ljubljani)

Sledovi upora v ljudskih izročilih o gradovih

V svojem prispevku z naslovom Sledovi upora v ljudskih izročilih o gradovih bom analiziral nekatere aspekte obsežnega in bogatega slovenskega ljudskega izročila o gradovih, ki kaže, da je skorajda vsak slovenski grad, graščina ali dvorec zapustil svojo sled v tovrstnem izročilu. Najobsežnejši korpus tovrstnih zapisov je pred skoraj 80 leti zbral Janko Orožen, ki je leta 1936 izdal knjigo *Gradovi in graščine v narodnem izročilu* z zapisi ljudskega izročila o več kot sto grajskih lokacijah ob Savinji, Sotli in Savi, v kateri najdemo med zapisanimi pripovednimi motive o podzemnih hodnikih, o turških napadih na gradove, o grajskih razvalinah, ki so imeli v lokalnih izročilih status posebnega in »nevarnega« kraja, kjer je mogoče izkopati zaklad ali srečati uklete nekdanje prebivalce gradov, čaravnice ali različne mitološke prikazni. Številni pa so tudi Orožnovi zapisi o tem, »koliko kmečkih solz je zazidanih v mračne zidove«, torej zapisi o trpljenju in težkem delu tlačanov, ki so ji brezsrdni gospodarji pogosto mučili do smrti, a jih je zato na različne načine doletela zaslužena kazen, pa tudi mnogi izmed gradov so bili prav zato uničeni in so še danes v ruševinah. Te splošne značilnosti tovrstnega ljudskega izročila o gradovih, ki jih je Orožen zapisal pred več kot osmimi desetletji, bom primerjal še z drugimi zapisi in z deloma preoblikovanim izročilom o gradovih, kot ga je v istih lokalnih okoljih moč najti v drugi polovici 20. stoletja oziroma vse do danes.

Doc. dr. Bojan Godeša (Inštitut za novejšo zgodovino)

Kmečki punti in partizansko gibanje

Najbolj vidna navezava partizanska gibanja na tradicijo kmečkih puntov se je izražala v poimenovanju partizanskih enot po voditeljih kmečkih uporov (Gubčeva in Gradnikova brigada). Razlogi za takšno pozitivno percepcijo kmečkih uporov v vodstvu odporniškega gibanja pa so bili raznovrstni.

Že v času med obema vojnama so levičarski intelektualci na Slovenskem močno izpostavljali »napredno« vlogo kmečkih uporov in njihovih nosilcev, kjer jim je pomembno izhodišče predstavljalo delo *Nemška kmečka vojna* izpod peresa utemeljitelja marksizma – seveda poleg Karla Marxa – Friedricha Engelsa. Ta je v knjigi ne le omenil, temveč tudi v zelo pozitivni luči obravnaval slovenske puntarje (1515), kar je ob dejstvu, da so v očeh klasikov marksizma Slovani sicer veljali – zaradi njihove vloge v pomladi narodov leta 1848 – bolj ali manj za »reakcionarne«, vsekakor predstavljalo pomemben razlog za to, da so prav v socialnem izvoru kmečkih upornikov in njihovem boju za »staro pravdo« slovenski marksistični intelektualci v tridesetih letih prejšnjega stoletja prepoznali revolucionarne razsežnosti, ki so postopoma privedle do razkroja fevdalne družbe. V takšnem interpretativnem okviru je bilo mogoče kmečke punte in njihove nosilce prepoznati kot predhodnike, če ne celo začetnike, političnega delovanja, ki so ga skušali uresničiti slovenski komunisti.

Zokupacijo pa so nastopile nove razsežnosti, kjer je seveda že izpostavitve upiranja kmetov proti »tujim fevdalcem« kot vrednote same po sebi, v okoliščinah, ko je bila sprejeta odločitev vodstva odporniškega gibanja za oboroženi upor proti okupatorjem leta 1941, predstavljala pomemben zgled in analogijo. Posebno veljavo so v takšnih okoliščinah kmečki punti pridobili tudi zaradi dejstva, da v slovenski zgodovini pravzaprav podobnih primerov oboroženega uporništva niti ni bilo. Hkrati se je v očeh vodilnih slovenskih komunistov izkristalizirala predstava o vlogi odporniške organizacije, za katero je bila značilna idejno-nazorska

pluralna sestava, kot vezi s pozitivno slovensko nacionalno tradicijo, v kateri je bil posebej izpostavljen tudi pomen kmečki puntov.

Poleg tega je Osvobodilna fronta, ki je predstavljala specifično slovensko obliko upiranja, že od vsega začetka imela namen postati množično gibanje in zajeti vse plasti prebivalstva. V tedanji slovenski družbi pa so bili kmetje še vedno najštevilčnejši sloj prebivalstva, zato so se v vodstvu odporniške organizacije dobro zavedali, da brez njihove udeležbe v boju le-ta vsekakor dolgoročno ne more biti uspešen. Tudi s tega vidika je izpostavljanje kmečkih puntov kot zgloda dobilo določeno specifično vlogo.

V zgodovinskem spominu, kot se je oblikoval v času po vojni in ki je temeljil na dogajanju med letoma 1941 in 1945 kot središčni točki, je bilo z medvojno izkušnjo obogateni percepciji kmečkih puntov v kontekstu sintagme o Osvobodilni fronta kot dediču vseh naprednih gibanj v slovenski družbi, kmečkim puntom odmerjeno posebno mesto.

Dr. Vera Kržišnik-Bukić (Inštitut za narodnostna vprašanja)

Kmečko uporništvo – Usoda kmetstva v različnih dobah in Cazinska buna 1950

Pojmovanje kmečkih uporov se v Evropi praviloma povezuje s fevdalnim družbenim redom in z obdobjem srednjega in zgodnjega novega veka. Ker pa se je fevdalizem v nekaterih deželah dejansko obdržal še mnogo kasneje, so se izkoriščani kmetje bolj ali manj kolektivno upirali fevdalnemu gospodarjem ponekod še vse v 20. stoletje. Kmečki sloj je skozi zgodovino tvoril večinski del evropskega prebivalstva in je kot tak predstavljal temeljno demografsko družbeno strukturo. Kljub dejstvu, da so s svojim delom ekonomsko največ prispevali, so se kmetje komaj preživljali in bili vedno v družbenem okolju poniževani. V najtežjih situacijah, ko je, pogosto ob naravnih ujmah, zlasti sušah, zavladala lakota in so se zgostile nanje še druge težave in nepravilnosti, kmetom ni preostalo drugega, kot da se dvignejo k upor. In tak velik kmečki upor, ki je zajel večino slovenskih dežel, se je zgodil pred pol tisočletja. Kot vsi pred njim in za njim se je neupešno končal.

Zaradi same narave agrarne proizvodnje so bili kmetje skozi zgodovino, čeprav najštevilčnejši, razmeroma najslabše organiziran družbeni segment. To dejstvo je prišlo še posebej do izraza sredi 20. stoletja v drugi jugoslovanski državi, katere del je bila tudi Slovenija. Proklamirani socializem je tudi formalno prednostno obravnaval delavski razred. Kmetom in sicer agrarnemu prebivalstvu je bila namenjena vloga akumulacijskega bazena, ki bo omogočil množično prebivalstveno prestrukturiranje kmetstva v delavstvo za načrtovani ekspanzionistični industrijski družbeni razvoj. Posledično je bil kmečki sloj prebivalstva, ki je bil sam neorganiziran, surovo potisnjen na rob lastnega preživetja. Družbeno eksploatacijo kmečkega prebivalstva je bilo tedaj v Sloveniji in Jugoslaviji mogoče primerjati s tlačansko usodo kmetov v času predmoderne. Po več predelih jugoslovanske države je nevzdržno stanje pripeljalo do različnih oblik družbene krize in celo do lokalnih oboroženih uporniških kmečkih aktivnosti, ki pa seveda niso imele nobenih možnosti za uspeh.

Največji povezani kmečki upor se je zgodil leta 1950 na območju Cazinske krajine v Bosni in Hercegovini in Korduna na Hrvaškem, ki mu bo v predavanju posvečeno največ pozornosti. Državna oblast je ta sicer načrtovani in organizirani kmečki punt, znan kot Cazinska buna, bliskovito zatrl ter nesorazmerno kruto obračunal z vstajniki na terenu in številne obsodil na smrt oziroma visoke zaporne kazni. Sledilo je množično izseljevanje celih muslimanskih družin v povsem drugačne predele Bosne in Hercegovine. Ljudje iz teh puntarskih krajev in območje kot celota so bili nato še desetletja v času socialistične Jugoslavije preganjani, diskriminirani in deležni državnega zapostavljanja. Res pa je, da je že dve leti po tem uporu država bistveno spremenila politiko do agrarnega in kmečkega vprašanja.

Dr. Lev Centrih

Veliki kmečki upor 1515 v zgodovini modernih protisistemskih gibanj

Kmečke upore, ki so potekali med 15. in 19. stoletjem, v habsburškem delu Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti oziroma avstrijske monarhije, so na Slovenskem doslej v glavnem poskušali aktualizirati na dva načina: prvič v domoljubni mitologiji kot prve, vendar ponovljive, silovite manifestacije uporniškega duha preprostega slovenskega ljudstva, ki se slej ko prej postavi po robu vsakokratnim zatiralcem; in drugič so v zgodovinopisju, po tezi Boga Grafenauerja, veliki kmečki upori konec 15. in v 16. stoletju, kljub odsotnosti nacionalne zavesti njihovih udeležencev, pomenili nič manj kot prvi korak do slovenskega nacionalnega prebujenja v 19. stoletju in narodnoosvobodilnega boja sredi 20. stoletja. Čeprav sta si na prvi pogled oba pristopa k problematiki kmečkih uporov sumljivo podobna, je potrebno poudariti, da Grafenauerjeva teza glede na mitologijo vendarle napravi pomemben korak naprej, saj temelji na historično materialistični razlagi vzrokov za kmečke upore, ki jo je v predvojnem obdobju zagovarjal Boris Zihler. Po tej razlagi so se kmetje uprli zato, ker jim je pritisk fevdalcev otežil pristop k modernemu blagovno-denarnemu gospodarstvu v mestih, s čimer je bila nasilno prekinjena razredna diferenciacija kmečkega življa. Grafenauer je v dialogu z Zihlerlom razvil tezo, da je bil temelj slovenske samostojne zgodovinske poti združitev podložnikov v enoten družbeni razred, ki pa ga iz zgodovinskih razlogov ni povezoval samo bolj ali manj enak socialni položaj in politična podrejenost, ampak tudi jezik. Izhajajoč iz Grafenauerjeve teze bomo v našem prispevku narediti še kak korak naprej od nacionalne uporniške mitologije. Najprej bomo pokazali, kje so možne neposredne primerjave kmečkih uporov na »Slovenskem«. s podobnim uporništvom v drugih deželah in v kasnejših stoletjih, potem pa bomo analizirali posledice počasne razredne diferenciacije slovenskega kmečkega prebivalstva 19. in zgodnjega 20. stoletja za razvoj lokalnih modernih političnih strank in gibanj, kakor tudi za njihovo radikalizacijo v 30. letih 20. stoletja.

Asist. dr. Jernej Kosi (Univerza v Ljubljani)

Položaj, vloga in pomen kmečkih uporov v slovenskih učbenikih za zgodovino

Pouk zgodovine, torej zgodovina kot šolski predmet, se nahaja na presečišču med dognanji poklicnega zgodovinopisja na en strani in naborom predstav, verjetij in vrednot, za katere se predpostavlja, da naj bi bile v okviru neke skupnosti v danem trenutku prevladujoče in splošno sprejete, na drugi. Zgodovino, kot se jo poučuje v šolah, gre v tem smislu razumeti kot funkcionalni izbor vsebin iz preteklosti, ki jih spremlja ustrezna interpretacija. Ob tem pa vloga selekcijskega sita, ki v samem izhodišču določa tematske in interpretacijske okvire uvidov v preteklost, ki naj bi jih podajal pouk zgodovine, pripada veljavnemu učnemu načrtu. Izhajajoč iz analize učnih načrtov in učbenikov bomo v prispevku poskusili ponuditi nekaj sklepov o tem, kako in na kakšen način so bili kmečki upori v različnih obdobjih umeščeni v poučevanje zgodovine v slovenskih šolah.

Doc. dr. Primož Krašovec (Univerza v Ljubljani)

Tehnike upora in oblasti – Spremembe v značaju oblasti, načinih upora in uporniški subjektivaciji

V svojem prispevku bom skušal – splošno in shematično, saj mi zgolj osnovno poznavanje zgodovine ne omogoča česa bolj ambicioznega – orisati nekatere razlike med nekdanjimi kmečkimi upori in praksami družbenega in političnega upora danes. Pri tem bom opazoval tako vertikalno os upora – razmerje med uporniki in oblastjo – kot horizontalno os – družbena vez med uporniki samimi, ki se konstituira skozi prakse upora –, in izhajal iz teze, da se v zadnjih petsto letih obe osi drastično spremenita. Najprej, oblast danes ni več osebna, tj. utelešena v kralju ali cesarju, temveč neosebna, institucionalna – vlada vlada, medtem ko je predsednik vlade le roka in usta zakona in je prosto zamenljiv –, in oblast ni več, ali vsaj ne več le, »konfiskatorna«, tj. oblast, ki odzveza (davke, dajatve, delo, življenje), temveč je produktivna in regulativna, producira, ali pa se vsaj trudi v tej smeri, blaginjo, zdravje in življenje. Drugič, podaniki danes niso več kastno segregirani, temveč so formalno svobodni in enaki posamezniki. Ti dve zgodovinski spremembi vplivata tudi na oblike in prakse odpora ter konstitucijo uporniškega subjekta, ki danes ali apelira na oblast, naj regulira in producira več in bolje (več zdravja in več denarja), ali pa želi oblast prevzeti sam.

LEVKUP! SIMPOZIJ OB PETSTOLETNICI »SLOVENSKEGA« KMEČKEGA UPORA LETA 1515

Povzetki

Posavski muzej Brežice, 9. in 10. november 2015

Organizacija: Posavski muzej Brežice, Slovenska matica, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU.

Programski odbor: Alenka Černelič Krošelj (Posavski muzej Brežice), Boris Hajdinjak (Prva gimnazija Maribor), dr. Sašo Jerše (Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani), dr. Vasko Simoniti (Slovenska matica) in dr. Petra Svoltjšak (ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut).

Priprava in ureditev povzetkov: dr. Sašo Jerše.

Oblikovanje: Anja Premk

Naklada: 150

Ljubljana – Brežice, november 2015

Projekt in simpozij so omogočili: Ministrstvo za kulturo RS, Občina Brežice in vse spodaj navedene sodelujoče ustanove.

Simpozij je del medinstitucionalnega projekta Le vkup 1515—2015, ki ga koordinira Posavski muzej Brežice, nastaja v tesnem sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije, Gimnazijo Brežice, Kozjanskim parkom Podsreda, Kulturnim domom Krško, enotama Mestni muzej Krško in Grad Rajhenburg, Narodnim muzejem Slovenije, Oddekom za etnologijo in kulturno antropologijo in Oddekom za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Osnovno šolo Brežice, Pokrajinskim muzejem Celje, Pokrajinskim muzejem Kočevje, Slovensko matico, Zgodovinskim arhivom Celje, Zgodovinskim inštitutom Milka Kosa ZRC SAZU in Zavodom za šolstvo RS ter z drugimi strokovnjaki.

Projekt poteka pod **častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja**.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

